

11. Travers O. Polityczne liderstvo, nacional'na elita i praktyka modernizacji' suspil'stva / O. Travers // Politychnyj menedzhment. – 2006. – №1. – S.27–36.

12. Fadjejev V. Pizn'omodernyj social'nyj porjadok ta transformacii' politychnogo zhyttja / Ukraïns'ka politychna nacija: problemy stanovlennja: zb. nauk. st. / za red. M. M. Rozumnogo (zag. red.), M. T. Stepyka, V. M. Jablons'kogo. – K.: NISD, 2012. – 384 s.

13. Pareto V. Traite de sociologie generale // V. Pareto Oeuvres completes. – Geneve, 1968. – T. XII. – P.26–43.

Sinitskiy A. Ts., candidate of historical sciences, associate professor, department of social sciences, Zhytomyr National Agro ecological University (Ukraine, Zhytomyr), sinickiy18@gmail.com

Ukrainian political elite and national idea (beginning of the 20th century)

The article describes the main approaches to the interpretation of the concept of «elite». It is revealed that the formation of the Ukrainian political elite today is one of the most pressing problems, as ideological transformations of society in Ukraine should generate a layer that would combine national ideas, spirituality, intelligence, patriotism and could serve as an example for future generations. It is revealed that the elite has always been an active participant of social processes, therefore its formation, formation and activity is an actual object of research of many scholars from different directions. Having analyzed the term «elite», it was discovered that two conceptual approaches to the definition of a given concept can be distinguished: value (those that can manage) and functional (those who have been chosen). The study concluded that in the early twentieth century. The Ukrainian People's Republic was defeated precisely because the national elite – political, economic, military, and spiritual – was too weak and unable to master the society socially. In the future, in Ukraine for several decades of the Bolshevik totalitarian regime, when the system of government turned into an irrational, essentially impersonal, denational megamachine, the total extermination of Ukrainian, nationally conscious leaders: politicians, military, administrators, creative intellectuals, doctors, and teachers.

Keywords: elite, political elite, national idea, XX century, political science.

* * *

УДК 614.84«1924–1925»

Харламов М. І.,

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри соціальних і гуманітарних дисциплін соціально-психологічного факультету, Національний університет цивільного захисту України (Україна, Харків), mike1982kharlamov@gmail.com

Титаренко А. В.,

кандидат психологічних наук, доцент, начальник факультету оперативного-рятувальних сил, Національний університет цивільного захисту України (Україна, Харків), fors.nuczu@mns.gov.ua

Олейник Д. В.,

викладач – методист факультету цивільного захисту, Національний університет цивільного захисту України (Україна, Харків), brightonhove@ukr.net

ДЕРЖАВНЕ СТРАХУВАННЯ ВІД ПОЖЕЖ НА ТЕРИТОРІЇ ЛУГАНЩИНИ У 1924–1925 РОКАХ (НА МАТЕРІАЛАХ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Метою дослідження є розгляд особливостей страхування державного та приватного майна від пожеж на території Донецької губернії (до складу якої входила більша частина сучасної Луганської області) з 1924 по 1925 рік, згодом з 1925 року територія Луганської округи. В роботі використовуються проблемно-хронологічний та історико-системний методи дослідження, що дозволили об'єктивно підійти до розгляду даної проблеми. Дана наукова розвідка базується на досі не вивчених специфічних архівних джерелах, що знаходяться у Державному архіві Луганської області. В статті аналізуються особливості страхування від пожеж державного майна та майна, що належало приватним особам Головному управління державного страхування

УСРР (Держстрахом). Розглядаються деякі проблеми взаємовідносин страхових агентів, населення та державних управлінських органів різних рівнів в галузі страхування майна від пожеж.

Ключові слова: страхування, пожежа, Держстрах, страховий агент, Донецька губернія, Луганська округа.

Слід відзначити, що дослідження аспектів державного страхування від пожеж на території сучасної України в роки нової економічної політики є темою, що певною мірою розглядалася науковцями. Проте розгляд питань страхування від вогню у 1924–1925 роках на території Луганської області є доволі незрозумілою темою в сучасній українській історіографії. Дані питання, безумовно, мають наукову актуальність, оскільки жодних глибоких наукових розвідок з зазначеної проблематики не існує. Дана стаття є спробою заповнення певної історичної «білої плями».

Двадцять восьмого листопада 1918 року уряд більшовицької Росії на всій підконтрольній території розповсюджує декрет про ліквідацію приватних страхових (пайових, взаємних, акціонерних) установ та впроваджує єдину систему державного монопольного страхування. До 1924 року в плані страхування від пожеж суттєво нічого не змінюється, і на початок досліджуваного періоду справами державного страхування від пожеж на території нещодавно створеної держави СРСР займається Головне управління державним страхуванням СРСР (Держстрах СРСР). В Україні справами страхування від пожеж займався Головне управління державним страхуванням УСРР (Укрдержстрах).

Постановою Ради Труду та Оборони СРСР від 16.09.1924 року в усіх містах, в тому числі і у містах Донецької губернії було введено обов'язкове окладне страхування будівель від вогню та великої рогатої худоби і коней від мору [1, арк. 1]. Згідно згаданої постанови норми забезпечення за окладним страхуванням від вогню у містах були встановлені у розмірі 50% оцінки будівлі, з тим щоб ці норми не перевищували 2500 карбованців (житлові будівлі) та 500 карбованців (нежитлові будівлі). У випадку, якщо ж страхова оцінка будівель визначалася у сумі, що була меншою, вказаних нижчих норм, дані будівлі страхувалися у повній сумі своєї оцінки. Так, наприклад, якщо дім оцінювався у 8000 карбованців, сума страхування складала 2500 карбованців, а не 4000 карбованців, комора (нежитлова споруда) – 4000 карбованців, то страхування складало 500 карбованців (а не 2000 карбованців). У випадку нижчих норм страхування справи були наступні. Власник застрахованого будинку вартістю 300 карбованців у випадку пожежі отримав 200 карбованців, власник сараю вартістю 15 карбованців – 50 карбованців [1, арк. 1].

Усі міста Донецької губернії були віднесені до другого класу реєстру обов'язкового окладного страхування, страхові тарифи встановлювалися, відповідно такі: власники кам'яних, міцно критих будівель мали сплачувати 20 копійок від 100 карбованців страхової суми; власники кам'яних, неміцно критих будівель та змішано міцно критих будівель мали сплачувати 30 копійок від 100 карбованців страхової суми; змішані, не міцно криті будівлі та міцно криті дерев'яні будинки – 40 копійок від 100 карбованців страхової суми; будівлі з дерева, не міцно криті – 50 копійок [1, арк. 1]. Не міцно критими будівлями вважалися будівлі криті соломомою.

У 22 жовтня 1924 року Укрдержстрах направляє циркуляр до усіх страхових агентів в українських губерніях, що має назву – «Про застосування інструкції зі стану ліквідаційних документів зі збитків від пожеж», в якому зазначалося, що на місцях несвоєчасно виплачувалися кошти після настання страхового випадку. Державна страхова установа вимагала від губернських страхових закладів своєчасних страхових виплат місцевому населенню, оскільки нова радянська влада потребувала підтримки та довіри населення [1, арк. 3]. В певній мірі це може свідчити про недосконалість страхової протипожежної системи в Українській Соціалістичній Радянській Республіці (УСРР) і зокрема на Луганщині в той період.

Дана теза підтверджується циркуляром Укрдержстраху до Донецької губернської контори з державного страхування від 26.11.1924 року, в якому йшлося про необхідність правильного оформлення документів від страхових агентів, при чому зазначалося, що у випадку неправильного оформлення – гроші державі мав віддавати у разі переплати коштів відповідальний страховий агент з власних заощаджень, а у випадку недоплати – потерпілому мала видавати кошти сільрада [1, арк. 10].

У вересні 1924 року Укрдержстрах прийняв рішення, що підписав голова правління Сологуб, про те, що будівлі зайняті «культурними та суспільно – просвітницькими» установами, та які не мають комерційної складової, як промислові та торгівельні заклади, мають отримувати знижку у 50% від місцевих страхових тарифів. Але ця знижка мала призначатися лише у випадку, якщо вищезгадані будівлі мали вільний простір не менше ніж 10 метрів між кам'яними спорудами та 20 метрів в усіх інших випадках [1, арк. 10]. Вірогідно, згадана знижка пояснювалася необхідністю радянської влади продовжувати ефективну пропагандистську політику інформування населення. Однак певний економічний тиск на комерційні установи тривав.

З метою популяризації страхування в тому числі і від пожеж, Донецька контора Укрдержстраху у квітні 1924 року розповсюдила циркуляр №62 Укрдержстраху за підписом керівника Демщенка, у якому йшлося наступне: «Укрдержстрах зміцнів та в майбутньому буде переходити від обов'язкового до добровільного страхування. З переходом на добровільне страхування особливу важливість повинно мати колективне страхування (і в політичному, і в економічному плані). Для розповсюдження страхування страховим агентам пропонується збирати агітаційні збори з селянством. Про результати повідомляти кожні два тижні» [2, арк. 36]. Однак слід відзначити, що перехід від обов'язкового до добровільного страхування відбувся набагато пізніше ніж планувалося керівництвом Укрдержстраху.

Для більш ефективного процесу діловодства у березні 1924 року було видано циркуляр «Про порядок виключення об'єктів страхування при ліквідації збитків», у якому пропонувалося страховим агентам при ліквідації збитків та виплати відшкодувань погорільцям робити надписи на страхових квитанціях про виключення об'єктів страхування з поверненням квитанцій страховальником. У загальних страхових листках будівель, що згоріли страхові агенти мали викреслювати

конкретні споруди з надписом «виключається зі списку як знищена повністю або у певній мірі» [2, арк. 29].

Слід сказати, що населення все ж таки не було повністю задоволеним страховими виплатами та бюрократичними процедурами в страхових державних установах, тому Держстрах СРСР знову приймає нову постанову, в якій забороняє вимагати від погорільця посвідчення про причини пожежі. У випадку підозри про спеціальний підпал будівлі, процедура страхових виплат не припинялася до постанови прокуратури або суду [1, арк. 27–28]. Однак боротьба з бюрократією не завжди була плідною, так у повідомленні Донецької контори Укрдержстраху від 29.01.1925 року страховальникам у категоричній формі пропонувалося відновити страхові виплати населенню. У випадку невиконання розпорядження страхові агенти та їх керівники могли позбавитися посади за «бюрократію та тяганину» [1, арк. 23].

Необхідно відзначити, що Народний комісаріат фінансів УСРР (НКФ УСРР) співпрацював з Укрдержстрахом УСРР в контексті страхування від пожеж. Так циркуляром НКФ УСРР від 4 липня 2015 року «Про страхування товарів у порядку обов'язкового неокладного страхування» страховим агентам роз'яснювалося, що страхування товарів може розглядатися обов'язковим та неокладним у наступних випадках: 1) якщо товар належить приватній особі або колективу, у випадку коли позика була видана державною або комунальною кредитною установою; 2) У випадку, коли товар належить державній або комунальній установі та переданий на комісію, зберігання, для обробки чи перевезення, в оренду приватній особі або колективу; 3) Якщо позика видана кооперативним або приватним кредитним установам під товар, що належить державним або комунальним установам, підприємствам, то він надходить на страхування по правилам обов'язкового неокладного страхування, у тому випадку, коли товар фактично переданий кооперативній або приватній кредитній установі, що видали позику. В усіх інших випадках страхування не мало бути обов'язковим та неокладним. Страхування мало бути добровільним у випадку, якщо товар належав приватній особі або колективу та був переданий на комісію або зберігання державному підприємству [3, арк. 6]. Знову ми бачимо, що навіть у період нової економічної політики держава надавала перевагу саме державним установам, що не сприяло підвищенню рівні довіри до держави з боку комерційних структур.

У 1925 році тривала плутанина зі страховими документами, що змушувало НКФ УСРР та Всеукраїнське правління державного страхування надсилати наступні листи: «Деякі округові контори надсилають перші звістки та листи з актами про пожежі з добровільних, неокладних, обов'язкових та додаткових страхувань без вказівки за яким номером зазначена втрата в журналі пожежних втрат. Пропонується в заголовку листів про шкоду обов'язково робити позначку, згідно з номером журналу пожежних втрат, а також робити вказівку яке страхування. Крім того по усім страхуванням разом з ліквідаційними документами належить надсилати й копії страхових документів (об'ява, розрахунки та план з оцінкою). У випадку, якщо ж ці документи були вислані, то належить вказати за яким номером відомості

та за якою датою вони були переслані. Одночасно з цим потрібно повідомляти, в якому стані є оплата страхових зборів на день пожежі. Ліквідаційні документи необхідно надсилати в оригіналі» [4, арк. 8].

Цікавими є статистичні дані про особливості пожеж у Луганській окрузі з жовтня по грудень 1924 року. Так кількість пожеж через підпал у сільській місцевості – 27, у містах – 1; через необережність у селах – 4, у містах – 0; через несправні печі та димарі у селах – 22, у містах – 2; з невідомих причин у селах – 34, у містах – 0 [4, арк. 3]. Подібні дані для Луганської округи характерні на весь період 1924–1925 років. Слід сказати, що, очевидно, протипожежна діяльність відбувалася більш ефективно в містах аніж в селах.

У період 1924–1925 року процеси державного протипожежного страхування на території Луганщини у складі УСРР відбувалися достатньо суперечливо. З одного боку держава сприяла зменшенню кількості пожеж шляхом введення обов'язкового страхування для населення, але з іншого боку через бюрократію та недосконалість державного апарату згадані процеси проходили повільно та місцями не зовсім ефективно. У перспективі наших досліджень можливий розгляд питань протипожежної безпеки в Україні у 1930–х роках.

Список використаних джерел

1. Державний архів Луганської області. – ФР-469. – Оп.1. – Спр.15.
2. Там само. – Спр.1.
3. Там само. – Спр.13.
4. Там само. – Оп.2. – Спр.26.

References

1. Derzhavnyj arhiv Lugans'koi' oblasti. – FR-469. – Op.1. – Spr.15.
2. Tam samo. – Spr.1.
3. Tam samo. – Spr.13.
4. Tam samo. – Op.2. – Spr.26.

Kharlamov M. I., Ph.D. (historical sciences), Associate Professor, Associate Professor of department of social and humanitarian disciplines of the National University of civil protection of Ukraine (Ukraine, Kharkiv), mike1982kharlamov@gmail.com

Tytarenko A. V., Ph.D. (psychological sciences), Associate Professor, the head of the faculty operational and rescue forces of the National University of civil protection of Ukraine (Ukraine, Kharkiv), fors.nuczu@mns.gov.ua

Oleinyuk D. V., lecturer–methodist of the faculty of civil protection of the National University of civil protection of Ukraine (Ukraine, Kharkiv), brightonhove@ukr.net

State insurance against fire on the territory of Luhansk region in 1924–1925 (on materials of the State archive of Luhansk oblast)

The aim of the study is the consideration of the peculiarities of the insurance of public and private property on the territory of Donetsk province (which included most territory of the modern Lugansk region) from 1924 to 1925, over time, in 1925 the territory of the Luhansk district. In work use of problem – chronological and historical and systematic methods, which allow an objective approach to the consideration of this problem. This scientific exploration is based on the so far not examined the specific archival sources that are in the State archives of Luhansk region. The article analyzes the peculiarities of fire insurance on state property and property which belonged to individuals, the Main control state insurance of the USSR (Gosstrakh). Discusses some of the problems of the relationship of insurance agents, the public and the governmental administrative bodies of different levels in the sector of insurance of property from fires.

Keywords: insurance, fire, Gosstrakh, insurance agent, Donetsk region, Luhansk district.

* * *

УДК 633.34(091):001.89(477)«19»

Муханов В. М.,

кандидат історичних наук, ст. викладач
кафедри історії України та філософії,
Вінницький національний аграрний університет
(Україна, Вінниця), muhan2004@ukr.net

Вивчення культурної сої у науково–дослідних установах УРСР в 20–30–х рр. ХХ ст.

Мета статті полягає у проведенні комплексного науково–історичного аналізу результатів роботи з сортовипробування, селекції та агротехніки вирощування культурної сої, проведеної у провідних наукових аграрних інституціях УРСР в 20–30–х рр. ХХ ст.

В процесі дослідження було використано загальнонаукові методи: порівняльно–історичного і системного аналізу та спеціальні методи історичного дослідження – аналіз нормативно–правових та архівних документів.

В результаті проведеного дослідження з'ясовано, що у 1930–1941 рр. в УРСР спостерігається значне пожевлення науково–дослідного інтересу до сої. Основна мета – розв'язання білкової проблеми в харчовій промисловості і кормовиробництві. В цей період було введено цикл досліджень з селекції сої на Харківській, Красноградській, Немерчанській, Дніпропетровській, Одеській, Вінницькій та інших дослідних станціях УРСР, розширено сортовипробування культури, впроваджувалися нові технології переробки насіння та зеленої маси для кормових та харчових цілей.

Ключові слова: соя, сортовипробування, селекція, дослідна ділянка.

Проблема науково–історичного аналізу результатів роботи з сортовипробування, селекції та агротехніки вирощування культурної сої в Україні у першій третині ХХ ст. у вітчизняній науковій літературі та періодиці комплексно не досліджена. Окремі аспекти, що стосуються проблем вирощування сої в УРСР на окремих ділянках науково–дослідних інституцій, висвітлюються у працях В. Б. Єнкіна [1], С. А. Красовського [2], А. О. Бабица [3] та інших. Проте, спеціальних окремих досліджень, що дозволили б відстежити, проаналізувати та систематизувати перші результати системної наукової роботи з селекції та вирощування сої в мережі українських науково–дослідних установ не проводилося. Завдання цієї статті полягає у проведенні комплексного науково–історичного аналізу результатів роботи з сортовипробування, селекції та агротехніки вирощування культурної сої у провідних наукових аграрних інституціях УРСР в 20–30–х рр. ХХ ст.

З 20–х рр. ХХ ст. в УРСР розпочинаються поглиблені наукові дослідження культурної сої. Необхідність дослідження та апробації іноземних сортів цієї культури обґрунтовувалася необхідністю розв'язання білкової проблеми в харчовій промисловості і кормовиробництві.

Одним з перших центрів науково–дослідної роботи з культурою в УРСР став Кам'янець–Подільський сільськогосподарський інститут, на базі якого вивчалась морфологія культури, вплив способів та строків посіву сої на урожайність. Детальний опис цих досліджень міститься у наукових звітах про роботу інституту за 1923–1925 рр., написаних М. Ардатовим. Так, за спостереженням дослідника, соя давала урожай до 136 пудів із десятини. За наявності сприятливих ринкових умов та стабільного попиту, культура мала великі перспективи для завоювання відповідного місця у посівах, адже дозрівала, забезпечувала добрі врожаї. В цьому ж інституті С. А. Плюйко (1927) проводив перші в Україні досліді по заміні молока соєю при годівлі поросят [3].